

Останнє королівство. Книга 1

Бернард Корнвелл

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Борис Превір

© Readberry. Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Я — Утред, син Утрета, котрий був сином Утрета, чийого батька також звали Утретом. У батькового писаря, ченця Беокки, я записаний як Ухтрет. Якби батько вмів читати й писати, то, напевне, сказав би йому, як правильно. А от я грамоту знаю і часом дістаю зі скрині стародавні сувої. У тих рукописах моє ім'я зустрічається і як Утрет, і Ухтрет, і навіть Уґхтрет і Уутрет. Ці письмена — грамоти, у яких сказано, що Утрет, син Утрета, є єдиним законним володарем земель з горами і ярами, дубовими і ясеневими лісами, болотами й морем. Той край сниться мені досі — оточений бурхливим морем, він розкинувся під вітристим небом. У тих снах я знаю напевне, що настане той день, коли я відберу цю землю в того, хто забрав її в мене.

Я олдермен, хоч і називаю себе ярлом, що, власне, одне й те ж. Ветхі сувої слугують беззаперечним доказом мого права на володіння тією землею. Закон гласить, що вона моя, а закон, як відомо, — це те, що відрізняє людей Божих від диких звірів. От тільки повернути батьківщину мені він не допоможе, адже закликає йти на поступки. Закон вважає, що гроші здатні відшкодувати всі втрати, а понад усе він боїться кровної помсти. Але я Утрет, син Утрета, і це буде оповідь про помсту, про те, як я відібрав у ворога те, що належить мені за законом. А ще вона — про жінку та її батька, короля.

Колись він був моїм королем, і всім, що маю, я завдячую саме йому. Харч, який я їм, палац, у якому живу, і зброя мого війська — все дісталось мені від Альфреда, мого короля, котрий ненавидів мене.

Та історія ця починається задовго до моєї зустрічі з Альфредом — із того дня як я, дев'ятирічний, уперше побачив данів. Сталось це у 866 році, і звали мене тоді зовсім не Утретом, а Осбертом, бо був я молодшим сином свого батька, а зватися Утретом мав право лише старший. Високий і статний, мій сімнадцятирічний брат успадкував

нашу родову русявість і батьків суворий лик.

У день, коли я вперше побачив данів, ми їхали узбережжям на соколине полювання: батько, його брат, мій брат, я і з десятком служників. Була осінь. Прибережні скелі кишіли життям, що повилазило погрітися останнім теплом. Галасуючи, в небі ширяла ціла зграя птахів. Було їх забагато, тож ми вирішили не спускати соколів. Доїхали до коси, що відділяла наші землі від святого острова Ліндісфарена. Пригадую, як довго я дивився на напівзруйновані мури абатства. Ще задовго до мого народження його пограбували дани, і хоч невдовзі потому туди повернулись ченці, монастир так і не відновив слави.

А ще той день я запам'ятав як напрочуд гарний, і, либонь, так і було насправді. Можливо, тоді трошки дощило, але мені чомусь так не здається. В моїх спогадах той день закарбувався як ясний і сонячний. Море було спокійне, хвилі невисокі. Довкола панувала іділія. Зачувши крики птахів, моя соколиця міцніше вчепилася кігтями мені в руку і тривожно закрутила головою. З фортеці ми виїхали до полудня і рушили на північ. Хоч і взяли з собою соколів, та полювати не збиралися — батько більше хотів подумати на самоті.

Цими землями правив наш рід. Мій батько, олдермен Утред, був володарем усього, що пролягає на південь від Твіду і на північ від Тіну. Однак у Нортумбрії над нами також був король, котрого звали, як і мене, Осберт. Він мешкав на південь від нас, на півночі бував зрідка і загалом у наше життя не втручався. Втім, віднедавна його трону захотів чоловік на ймення Елла — олдермен із гір на захід від Еофервіка. Він зібрав військо проти Осберта і надіслав батькові дари, щоб заохотити стати на його бік. Зараз мені зрозуміло, що тоді доля повстанця цілковито перебувала в батькових руках. Я ж бажав, аби він підтримав законного короля Осберта, позаяк того звали як і мене, а ще — бо у дев'ять років я

сліпо вірив, що чоловік на ім'я Осберт мусить бути шляхетним, мужнім і добрим. У дійсності ж наш монарх був дурнем і боягузом, проте він правив нашим королівством, і батько не бажав виступати проти нього. От тільки Осберт, на відміну від Елли, не виявив поваги і не надіслав йому дарів. Саме це й непокоїло батька. Будь-якої миті ми могли зібрати армію зі ста п'ятдесяти добре озброєних чоловіків, а вже за місяць збільшити її до чотирьохсот; а отже, той, хто здобуде нашу підтримку, гарантовано стане королем, за що завдячуватиме тільки нам.

Або ж так ми вважали.

А тоді я побачив їх.

Три кораблі.

У моїх спогадах вони ніби виринули з-за пелени туману, і, може, так воно й було, та пам'ять — річ ненадійна, бо ж той день я пам'ятаю як ясний і безхмарний, тож навряд би там звідкись узявся туман. Хай там як, а в моїх спогадах кораблі неначе виринули з нізвідки, прямуючи до нас із півдня.

Гарніших суден я зроду не бачив. Як невагомі, вони неслися на веслах спокійною гладдю океану. Високо здіймалися їхні носи і корми, прикрашені золотими головами зміїв та драконів. У ту мить мені здалося, ніби кораблі витанцьовують на воді, мов на срібних крилах несуться на двох рядах весел, що раз по раз зблискують над водою, розсипаючи навсібіч снопи сонячних зайчиків. Ось вони знову занурилися, і драконоголові човни просунулися ще вперед. Я дивився на все це як зачарований.

— Бісове сім'я! — вигукнув батько і, хоч добрим християнином ніколи не був, усе одно перехрестився.

— Побий їх грім, — додав мій дядько Ельфрік, худий, смаглявий і страшенно потаємний чолов'яга.

Три кораблі прямували на північ, їхні прямокутні вітрила майоріли на довгих реях, та щойно ми повернули на південь і

піщаним берегом рушили в бік дому, і гриви наших коней, неначе ті стяги, затріпотіли на вітрі, і соколи тривожно заквилили, — кораблі попливли за нами. Минувши кам'яністі виступи, ми звернули на рівнину і звідти помчали вздовж берега до своєї фортеці — Беббанбурга.

Давним-давно нашими землями правила королева Бебба, на чию честь і було названо мою домівку. Кращого місця на землі я не знаю. Наша твердиня стоїть на вершечку високої скелі, що випинається в море. Об східний її бік б'ються піністі хвилі, лишаючи між фортом і сушею безліч невеличких озерець морської води. Дістатись до Беббанбурга можна тільки з півдня, кам'янистою дорогою, що охороняється великою дерев'яною баштою на вершині валу — Нижньою брамою. Промчавши на замилених конях крізь ворота, минувши житницю, кузню, стайні й криті соломою дерев'яні хатки, ми виїхали до Верхньої брами, що захищає вершину скелі, оточену дерев'яним бастіоном навколо батькового палацу. Злізши з коней, ми передали їх і соколів рабам, а самі помчали до східного укріплення, звідки відкривається вид на море.

Данські кораблі наблизились до островів, де гніздяться тпики, а взимку збираються тюлені. Стривожена стукотом копит, на бастіон до нас вибігла моя мачуха.

— Пекло розверзлося, — привітав її батько.

— Господь і його святі захистять нас, — перехрестившись, промовила Гіта.

Своєї матері я не знав. Вона була другою дружиною мого батька і, як і перша, померла під час пологів, тому хоч ми з братом, котрий насправді був мені братом лише наполовину, не мали справжньої матері, та за неї вважали Гіту. Ця жінка завжди ставилась до мене прихильно й була значно добріша за батька, котрий дітей відверто недолюбливав. Гіта мріяла, щоб я став ченцем. За її словами, наші володіння однаково перейдуть братові, котрому судилося стати

воїном, щоб оберігати їх, тож я мушу знайти в житті іншу стежину. Вона подарувала батькові двох синів і доньку, жодне з котрих не прожило більше року.

Кораблі наближались. Здавалося, вони хочуть оглянути Беббанбург ізблизька. Однак це нас зовсім не лякало, адже твердь наша вважалась неприступною, тож дани можуть дивитися собі скільки забажають. Найближчий корабель мав два ряди по дванадцять весел. Коли він наблизився до берега на сто кроків, із борту вискочив чоловік з довжелезним білявим волоссям і побіг рядом весел. Ступаючи по древках, він ніби танцював якийсь химерний танок — ще й робив це у кольчuzі й з мечем у руці. Всі ми молилися, щоб він упав у воду, але, ясна річ, цього не сталося. Дійшовши до останнього весла, чужинець крутнувся і побіг назад.

— На тому тижні цей корабель торгував у гирлі Тіну, — сказав батьків брат Ельфрік.

— Звідки знаєш?

— Сам бачив, — відповів він. — Упізнаю його ніс. Бачиш, на шпангоуті пояс світліший? — сплюнув. — От тільки тоді він був без драконової голови.

— Коли торгують, дани знімають голови з човнів, — промовив батько. — Що вони купували?

— Міняли шкури на сіль і в'ялену рибу. Казали, що вони купці з Гайтабу.

— А зараз купці захотіли воювати, — сказав батько.

Дани дійсно викликали нас на бій, грюкочучи мечами і списами по своїх розмальованих щитах, однак проти Беббанбурґа могли мало що вдіяти — як і ми проти них. Втім, батько однаково наказав підняти свій стяг із вишкіреною вовчою головою. Це було батькове бойове знамено. Щоправда, оскільки вітер не дув зовсім, штандарт безвольно повис на флагштоку, втративши свій загрозливий вигляд. Дани тим часом, стомившись дражити нас, посідали на весла і

відпливли на південь.

— Треба молитися, — озвалась мачуха.

Гіта була набагато молодша за батька. Приземкувата, повненька, з кучмою русявого волосся, вона мала неабияку пошану до святого Кутберта, котрий умів творити чудеса. У церкві біля нашого палацу зберігався гребінець зі слонової кістки, яким, за легендою, святий старець розчісував бороду. Хтозна, може, так воно й було насправді.

— Треба діяти, — гаркнув батько. Відвернувшись від бійниць, він звернувся до мого брата: — Візьми десяток людей і відправляйтесь на південь. Слідкуйте за поганами, але не більше. Затямив? Якщо вони висадяться на мій землі, я хочу знати, де саме.

— Так, батьку.

— До бою не ставайте, — наказав батько. — Поспостерігайте за ними і вертайте додому до смерку.

І він відправив ще шістьох своїх людей підіймати народ. Кожен вільний чоловік ніс військову повинність, тому батько вирішив зібрати армію: до завтрашнього вечора сподівався мати вже двісті осіб війська. Котрісь будуть озброєні сокирами, списами і серпами, тоді як його власні слуги, що жили з нами у Беббанбурзі, отримують мечі й важкі щити.

— Дани не битимуться, якщо будуть у меншості, — пояснив він мені того вечора. — Вони як ті боягузливі собаки: мають хоробрість лише у великій зграї.

Смеркало, а брат досі не повернувся. Однак цим ніхто особливо не непокоївся, бо ж Утред був здібним парубком, хай інколи й міг чинити безрозсудно. Ніхто не мав сумніву, що він от-от вернеться, тож батько наказав запалити на вершечку Верхньої брами смолоскип, щоб Утред відшукав шлях додому.

Хоч ми й були переконані, що в Беббанбурзі нам нічого не загрожує, адже фортеця ще ніколи не падала під ворожою облогою, батька з дядьком усе одно непокоїло повернення данів у

Нортумбрію.

— Їм потрібна провізія, вони голодні, — наполягав батько. — Висадяться, вкрадуть кілька корів та й попливуть собі додому.

Мені згадалися дядькові слова про те, що в гирлі Тіну дани вимінювали шкури на в'ялену рибу. З якого б то дива вони голодували? Проте на це я йому нічого не відповів. Зрештою, мені було всього дев'ять, і що я міг знати про данів?

Я знав, що вони бридкі дикуни і язичники. Знав, що за кілька поколінь до мого народження їхні кораблі вже нападали на наші береги. Знав я й те, що отець Беокка, батьків писар і наш приходський священник, щонеділі молився Богу, аби той уберег нас від норманського розбою, однак молитов його я не розумів. Від мого народження на нашу землю не ступала нога дана, але свого часу батько навоювався з ними, і того вечора, поки ми чекали на повернення брата, він знову згадав про своїх давніх ворогів. Розповів, що прийшли вони з північних земель, де панує вічна мерзлота, що поклоняються вони старим богам — тим самим, яким тоді, коли до нас ще не прийшло благословенне світло Христове, молились і ми. Коли вони вперше прийшли в Нортумбрію, небо на півночі заповнили вогнедишні дракони, по скелях захлестали велетенські блискавиці, а море під їхніми човнами закипіло.

— Їх послав Господь, — покійно мовила Гіта. — Це покарання нам.

— Покарання за що? — люто огризнувся батько.

— За наші гріхи, — хрестячись, відповіла мачуха.

— Та які там «наші гріхи»! — гаркнув батько. — Вони тут, бо хочуть їсти.

Гітина побожність його дратувала, а ще він усіляко відмовлявся покинути свій штандарт із вовчою головою, котрий означав, що наш рід тягнеться від Водена — древнього сакського бога війни. Наш коваль Ельдвульф розповідав мені, що вовк є одним із трьох

улюблених Воденових звірів, інші два — орел і крук. Мачуха хотіла, щоб на нашому прапорі був хрест, однак батько страшенно пишався своїм родом, хоч про Водена майже й не говорив. Навіть у дев'ять років я розумів, що доброму християнинові не може пишатися покровительством поганського ідола, та мені все одно страшенно подобалося усвідомлювати, що я є спадкоємцем богів. Ельдвульф нерідко розповідав мені про те, як Воден нагородив наш народ, давши йому в дар цю землю, що зветься Англією; як він запустив списа так сильно, що той облетів аж навколо місяця; як його щит може затемнити ясне літнє небо і як одним змахом свого велетенського меча він може зжати всю пшеницю на світі. Мені подобалися ті оповідки, куди цікавіші за мачушині казки про дива святого Кутберта. Через них мені здавалося, що християни не вміють нічого, крім як вічно плакатися. Воденів же народ плаксивим ніколи не був.

Ми сиділи в замку. Це був — і досі є — величезний дерев'яний палац із товстим дахом і міцними опорами. На його помості стояла арфа, посередині зали — вогнище, яке щоденно підтримував десяток рабів, що притягували сюди дрова на зиму аж із лісу. За літо у дворі збиралося стільки дров, що купа сягала вище за церкву. По краях зали палацу були дерев'яні помости, вмощені трамбованою землею і встелені вовняними килимами. Там ми й жили, над усіма вітрами і протягами. Собаки ночували на встеленому соломомо першому поверсі, де на чотири найголовніші свята року ми влаштовували бенкет для черні.

Того вечора ніхто не бенкетував. Повечерявши хлібом із сиром та елем, батько продовжував чекати на повернення мого брата, вголос дивуючись, чому данам знову не сидиться вдома.

— Зазвичай їх цікавлять лише харчі й коштовності, — розповів він мені. — Однак подекуди вони загарбують собі й землю.

— Невже їм захотілося нашої землі? — спитався я.

— Їм хочеться всякої землі, — відрубав він. Батька завжди дратували мої питання, але оскільки того вечора він переживав, то продовжив: — Їхня земля вся вкрита скелями і кригою, а ще їм не дають спокою велетні.

Мені захотілося почути більше про велетнів, але батько впав у мовчазну задуму.

— Наші пращури, — провадив він переогодом, — прийшли на цю землю і забрали її собі. Ми не віддамо те, що лишили нам у спадок предки. Вони прибули з-за моря, вони тут бились, будували житло, тут вони й поховані. Це наша земля, скроплена нашою кров'ю, скріплена нашими кістками, і належить вона нам.

Він сердився, та нічого незвичного в тому не було. Окинув мене насупленим поглядом, немов міркуючи, чи стане мені сил утримати Нортумбрію, яку наші пращури здобули мечем, списом і власною кров'ю.

Зрештою ми послули — принаймні я. Гадаю, батько всю ніч провів на мурі, повернувшись до палацу лиш удосвіта. Якраз тоді мене розбудив ріг на Верхній брамі, і я вийшов з покоїв на перше ранкове світло. На траві лежала роса, у небі ширяв орел, на звук сурми з палацу повибігали батькові хорти. Забачивши батька, що біг від Нижньої брами, я помчав за ним на мур, де вже зібрався народ.

З півдня до фортеці наближались вершники. Їх було з дюжину. Копита їхніх коней виблискували від роси. Попереду йшов братів плямистий жеребець із лютими очима й особливою ходою. Поглянувши, як широко він ступає, усі тут же його впізнали. Однак верхи сидів не Утред. Чоловік у сідлі мав довге волосся золотистого кольору, що розвівалось на вітрі. Він був у кольчuzі, на поясі висів меч у піхвах, на спині — сокира. Я одразу ж упізнав того дивака, що днем раніше витанцьовував на веслах. Його супутники були закутані в шкури. Наблизившись до форту, ватажок наказав їм спинитися і далі поїхав сам. Хоч ніхто на мурі не мав зарядженого

лука, він став на відстані пострілу й підняв голову. Окинувши нас смішкуватим поглядом, недбало вклонився, кинув щось на землю, розвернув коня і помчав назад у супроводі своєї ватаги.

Те, що він залишив на землі, виявилось відтятою головою мого брата. Коли її принесли батьку, він довго дивився на неї не відриваючи очей. Не ридав, не побивався, навіть не супився — лише довго дивився на голову свого старшого сина. Відтак перевів погляд на мене.

— Відсьогодні ти — Утред, — промовив зрештою.

Так я отримав своє ім'я.

Отець Беокка наполог на моєму повторному хрещенні — щоб Господь упізнав мене, коли я постану перед брамою раю як Утред. Мені того зовсім не хотілося, але так прагнула і Гіта, а її втіха турбувала батька куди більше, ніж моя, тож у церкву занесли барило й набрали в нього морської води. Отець Беокка поставив мене в нього і полив водою мені на волосся.

— Прийми раба свого Утреда до лику святих і янголів своїх найосіяніших, — прочитав він. Єдине ж, чого хотілось мені, — це щоб у святих і янголів було не так холодно.

Після хрещення Гіта розридалась наді мною — хоч і не розумію чому. Краще б побивалася за моїм братом.

Пізніше ми довідались, як він загинув. Три кораблі припливли в гирло річки Алн, до рибальського селища. Селяни завбачливо покинули свої домівки, однак кілька чоловік сховалося в ліску на узвишші. Вони й розповіли нам, що, прибувши вже в сутінках, мій брат побачив, як вікінги палять хати. Коли дани вдавались до грабунку, їх кликали вікінгами, коли ж просто торгували — данами або поганами. У той день вони чинили розбій і грабунок, того й були вікінгами. В селі їх виявилось зовсім мало, тож, припустивши, що решта залишилась на кораблях, брат вирішив розібратися з загарбниками на місці. Ясна річ, він потрапив у пастку. Помітивши

його наближення здаля, дани сховали на півночі села команду цілого корабля. Сорок чоловік оточили брата з його вершниками і перерізали геть усіх. Хоч батько й запевняв нас, що його старший син загинув швидко, він казав це, лише аби втішити нас, адже було ясно, що той прожив достатньо довго, щоб дани зрозуміли, ким він є, — інакше для чого ще вони привезли його голову до стін Беббанбурга? Хоч рибалки й запевняли, що намагалися відмовити брата, я їхнім словам не дуже вірив: такі речі зазвичай кажуть, аби уникнути звинувачень у трагедії. Хай там як, а мій брат загинув, а дани забрали собі тринадцять добрих мечів, тринадцять швидких коней, його кольчугу, шолом і моє старе ім'я.

Як виявилось, на цьому був далеко не кінець. Прибуття трьох кораблів нікого не здивувало, проте вже за тиждень по братовій смерті ми довідалися про цілий данський флот, що різними річками приплив до Еофервіка і захопив його на День всіх святих. Від цієї новини Ѓіта впала у розпач, бо це означало лише одне: Бог нас покинув. Втім, були й хороші новини. Мій тезко король Осберт уклав перемир'я зі своїм супротивником — претендентом на престол Еллою. Вони домовились припинити ворожнечу і об'єднати сили задля повернення Еофервіка. Звучить дуже просто, але звісно, на це пішла сила-силенна часу. Посланці їздили туди і сюди, радники давали поради, ченці молилися, і лише на Різдво Осберт та Елла нарешті дійшли згоди і звернулися до мого батька з проханням надати їм своє військо. Звичайно, взимку вирушати ми не могли. Дани закріпилися в Еофервіку, і нам не дістати їх звідти аж до весни. Коли навесні надійшли вісті, що нортумбрійська армія збирається під мурами міста, то, на мою превелику радість, батько оголосив, що я поїду на південь із ним.

— Але ж він ще малий, — спробувала заперечити Ѓіта.

— Йому вже майже десять, — відказав батько. — Пора вчитися воювати.

— Чи не краще було б, якби він продовжив учитися грамоті? — спитала Гіта.

— Мертвий читача Беббанбургу не зарадить, — огризнувся батько. — До того ж Утред тепер мій спадкоємець, тож мусить уміти битися.

Того вечора батько наказав Беоцці показати мені сувої з церкви, в яких писалося, що ця земля належить нашому роду. Ось уже два роки як Беокка вчив мене читати, але учень із мене виявився нікудишній, тож, на превеликий розпач святого отця, у тих письменах я не розібрав ані бельмеса. Зітхнувши, чернець узявся переказувати мені їхній зміст:

...

Далі — у повній книжці «Останнє королівство. Книга 1».

nashaknyga.com.ua